

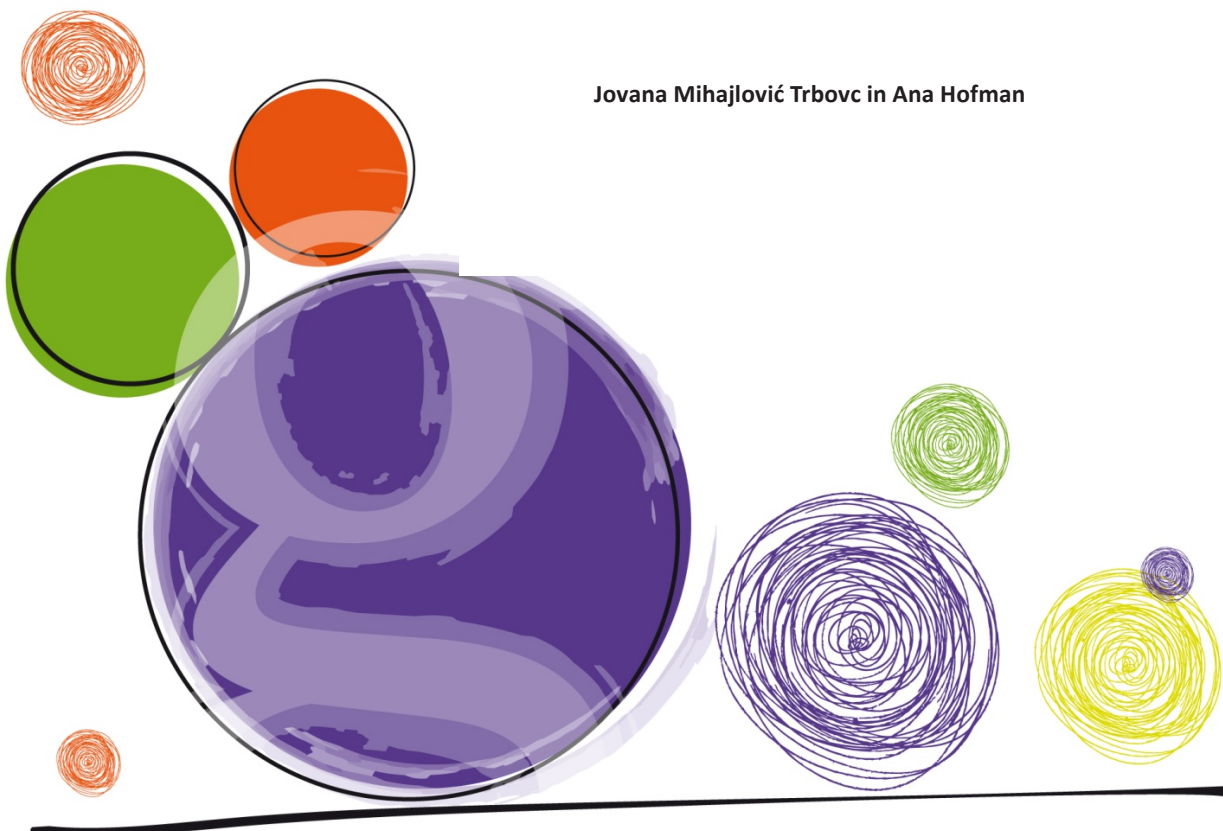
Gendering the Academy
and Research: combating
Career Instability and Asymmetries

Supported by
the 7th Framework Programme
of the European Union

PRIROČNIK ZA UVAJANJE SPOLNO OBČUTLJIVEGA PRISTOPA V RAZISKOVANJE IN POUČEVANJE

Jovana Mihajlović Trbovc in Ana Hofman

KAKŠEN JE NAMEN TEGA PRIROČNIKA?

Namen tega priročnika je pomagati raziskovalkam in raziskovalcem, da v raziskovanje in poučevanje (na ravni dodiplomskih, diplomskih in doktorskih študijev) integrirajo dimenzijo spola ter da jo upoštevajo med snovanjem novih projektov in študijskih načrtov. Ta priročnik naj bi raziskovalno in pedagoško osebje spodbudil k premisleku o tem, na kakšne načine je spol relevanten za njihovo raziskovanje in kurikulum, pri čemer ponuja primere in praktične nasvete o tem, kako inkorporirati dimenzijo spola v raziskovalne in predavateljske aktivnosti.

Priročnik temelji na Poročilih o prisotnosti dimenzije spola v raziskovanju in poučevanju, ki so jih partnerji v projektu GARCIA opravili pri dveh testnih ustanovah v vsaki državi, ki sodeluje pri projektu (v Belgiji, na Islandiji, v Italiji, na Nizozemskem, v Sloveniji in v Švici). Zato je zasnovan tako, da odgovarja na izzive, ki so bili zaznani v teh dvanajstih ustanovah na področjih družboslovja in humanistike (*social sciences and humanities* – SSH) ter na področjih naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike (*science, technology, engineering and mathematics* – STEM). Čeprav je priročnik namenjen testnim ustanovam projekta GARCIA, ga priporočamo tudi drugim evropskim univerzam in raziskovalnim ustanovam.

ZAKAJ?

Kot je Evropska komisija¹ dosledno zagovarjala 5., 6. in 7. okvirnem programu, uvajanje spolno občutljivega pristopa prispeva k boljši kakovosti in veljavnosti raziskovanja in poučevanja, tako da:

- prispeva k večji družbeni relevantnosti raziskovalnih rezultatov;
- spodbuja razvoj novih raziskav, poučevanja in paradigem poklicnega napredovanja v raziskovalnih ustanovah;
- raziskovalnemu osebju omogoča pripravo bolj uspešnih projektnih prijav,

¹ Kot je razvidno iz dokumentov Evropske komisije *Science Policies in the European Union: Promoting Excellence through Mainstreaming Gender Equality*. Poročilo strokovne skupine ETAN o ženskah in znanosti, Evropska komisija, 2000; *Women and Science: Excellence and Innovation – Gender Equality in Science*. Delovni dokument za osebje Komisije, 2005.

ker:

- raziskovalne ekipe, v katerih je zastopanost spolov uravnotežena, dosejajo boljše rezultate in privabljajo vrhunsko raziskovalno osebje;
- spolno občutljiv pristop v splošnem spodbuja raziskovalno osebje k uporabi bolj občutljive raziskovalne metodologije;
- je enakost spolov splošno načelo programa Obzorje 2020.²

KOMU JE TA PRIROČNIK NAMENJEN?

Ta priročnik je namenjen vsemu raziskovalnemu in pedagoškemu osebju (na vseh stopnjah kariere: rednim profesorjem/profesorice, izrednim profesorjem/profesorice in docentom/docentkam ter podoktorskim raziskovalcem/raziskovalkam), kakor tudi projektnim vodjem – zlasti tistim v testnih ustanovah, ki sodelujejo v projektu GARCIA (glej seznam ustanov na str. 14).

KAJ POMENI SPOLNO OBČUTLJIV PRISTOP PRI IZVAJANJU RAZISKAV?

Spolno občutljivo raziskovanje upošteva razlike med moškimi in ženskami pri vseh vidikih raziskovanja, od začetne zasnove, določanja raziskovalnih vprašanj, ciljev in metodologije, do končnih rezultatov in predstavitve izsledkov.

Poleg vključevanja dimenzije spola v vsebino si spolno občutljiv pristop prizadeva zagotoviti enakopravno udeležbo žensk in moških v znanstvenem delu.

Spolno občutljiv pristop upošteva tudi transspolne in transseksualne osebe.

KAJ JE SPOLNO OBČUTLJIVO POUČEVANJE?

Spolno občutljivo poučevanje upošteva različnosti spolov tako v izdelavi predmetnika kot med poučevanjem.

To vključuje uvajanje študentov in študentk v dimenzijo spola znotraj predstavljenih vsebin, vključevanje spolno občutljivih študij in raziskav v določeni predmet, učni program in gradiva ter podelitev domačih nalog, ki od študentk in študentov zahtevajo razmislek o spolni dimenziji posamezne učne snovi.

Spolno občutljiv pristop k poučevanju zagotavlja enake možnosti tako ženskemu kot moškemu pedagoškemu osebju ter privablja študente in študentke različnih spolov, vključno s transspolnimi osebami.

Spolno občutljivo poučevanje je torej bolj vključujoče in hkrati spodbuja kritično razmišljanje.

² Glej <http://ec.europa.eu/>

O PROJEKTU

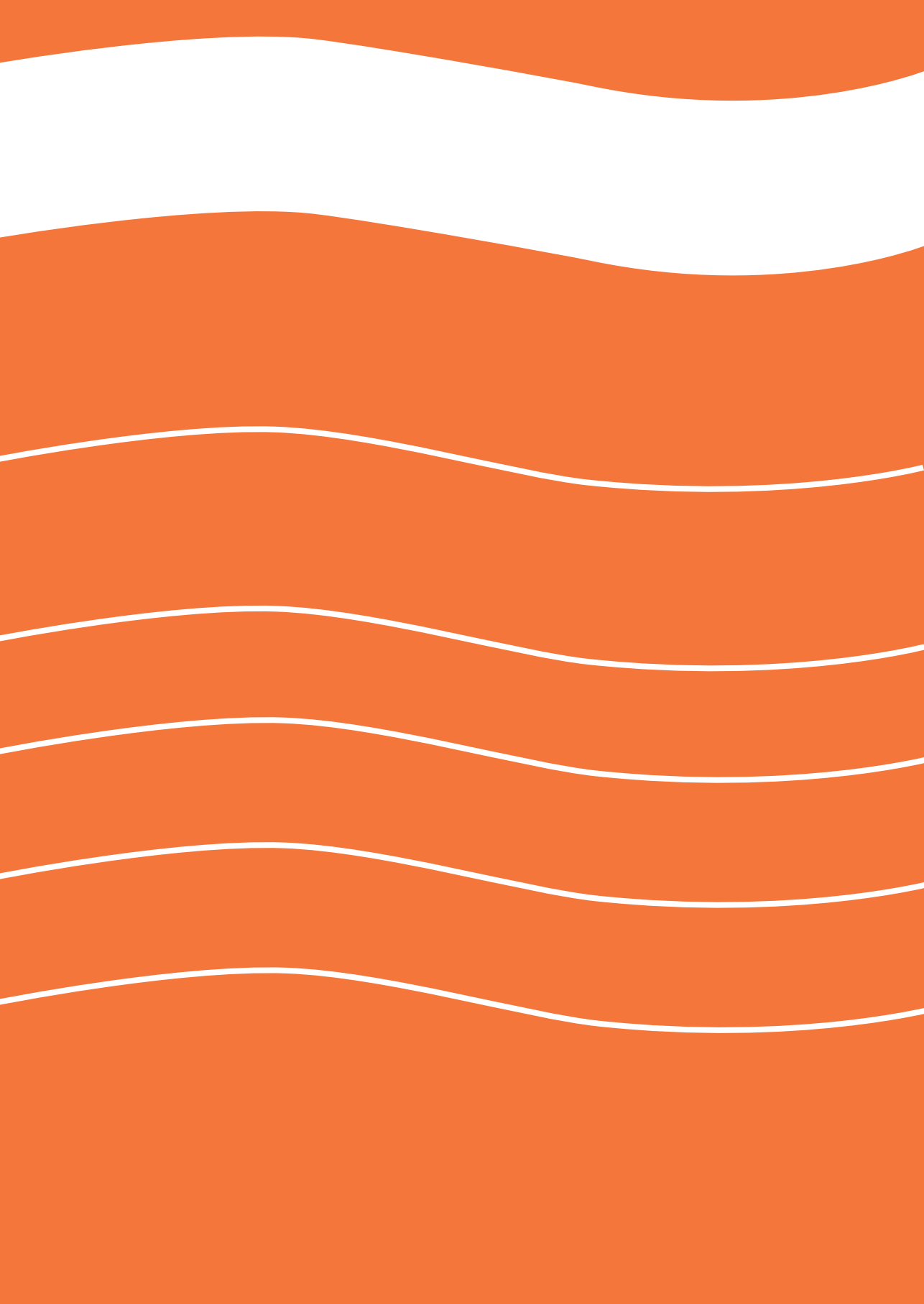
Projekt GARCIA – Enakost spolov v akademski in raziskovalni sferi: boj proti karierni nestabilnosti in asimetriji – je zasnovan z namenom izvajanja različnih ukrepov za spodbujanje organizacijskih sprememb in prizadevanje za enakost spolov v znanosti, pri čemer se osredotoča predvsem na začetne stopnje akademske in znanstvene kariere. Ob upoštevanju delovnega okolja samih projektnih partnerjev ter njihovega širšega nacionalnega konteksta je cilj projekta razviti in izpopolniti veččine tako raziskovalcev kot raziskovalk, z namenom izboljšanja kakovosti njihovega raziskovanja in delovnih pogojev. Pod koordinacijo Univerze v Trentu je šest univerz in raziskovalnih centrov (Univerza v Trentu, Univerza v Leuvnu, Univerza Radboud, Univerza Islandije, Univerza v Lozani, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti) opravilo podrobno organizacijsko analizo svojih inštitucij in pripravilo Akcijski načrt za enakost spolov (*Gender Action Plan*), prilagojen vsaki posamični ustanovi. Raziskovalno podjetje »Joanneum Research« je zadolženo za samoocenjevanje projekta in izvaja interno evalvacijo.

Cilj projekta je razvoj verodostojnih in inovativnih rešitev v delovnem okolju evropskih univerz in raziskovalnih centrov v boju proti spolnim stereotipom in diskriminaciji v teh organizacijah (pa tudi širše) ter prepoznavanje, razvoj in vzdrževanje raziskovalnih zmožnosti in veščin tako žensk kot moških, pri čemer se posebna pozornost posveča kariam žensk. Ti cilji bodo doseženi s pomočjo izvornih metod in ukrepov, eden od njih pa se osredotoča na integracijo dimenzije spola v raziskovanje in poučevanje. Na osnovi analize obstoječe prakse integracije spolno občutljivega pristopa v raziskovanje in poučevanje je glavni cilj projekta izboljšanje kakovosti raziskovanja z ozaveščanjem o potrebi vključevanja spolne perspektive v raziskovanje in poučevanje ter spodbujanje enakosti spolov v akademskem okolju.

Vsebina

KAKO UPORABLJATI TA PRIROČNIK?	9
UVOD	11
Spol v institucionalnem in strukturnem kontekstu	17
Spol v raziskovanju in kurikulumu	22
Cilj priročnika	25
PRIPOROČILA ZA UVAJANJE SPOLNO OBČUTLJIVEGA PRISTOPA	27
Uvajanje dimenzije spola v sestavljanje projektnih/predavateljskih skupin	29
Vključitev dimenzije spola v vsebino	31
Korak 1:	
Kako zasnovati spolno občutljive vsebine raziskav/učnih načrtov?	31
Korak 2:	
Kako uporabiti spolno občutljivo teoretično/metodološko strukturo?	35
Korak 3:	
Kako doseči spolno občutljive rezultate?	38
Odpor	41
Kontrolni seznam	43
Priloga 1: Obstoječi priročniki	47
Priloga 2: Poročila o prisotnosti dimenzije spola v raziskovanju in poučevanju na testnih ustanovah projekta GARCIA	50

KAKO UPORABLJATI TA PRIROČNIK?

V tem priročniku so podani praktični napotki za uvajanje spolno občutljivega pristopa v raziskovanje in poučevanje:

- s postavljanjem vprašanj znanstvenemu osebju, ki bi ga radi spodbudili h kritičnemu premisleku o njihovem dosedanjem raziskovalnem delu/poučevanju in jih v prihodnje spodbudili k spolno občutljivemu delovanju;
- z navajanjem ilustrativnih primerov o tem, kako je spol relevanten za raziskovanje in kurikulum v šestih testnih ustanovah, ki sodelujejo pri projektu GARCIA (glej str. 22).

V **UVODU** so podane ugotovitve iz Poročil o prisotnosti dimenzije spola v raziskovanju in poučevanju v šestih testnih ustanovah projekta GARCIA (glej Prilogo 2). Uvod povzema tudi skupne tendence in izzive glede integracije načela enakosti spolov, ki so bili zaznani v teh ustanovah (glej str. 22).

V poglavju **CILJ PRIROČNIKA** so pojasnjene pogloblitve konceptualne osnove priročnika. Pojasnjeni so razlogi za zagovarjanje celostnega spolno občutljivega pristopa, ki ne zahteva, da bi morala biti *vsaka* raziskava povezana s spolom. Namesto tega je dimenzija spola obravnavana kot sestavni del vsake družbene aktivnosti in bi jo znanost morala prepoznati kot takšno.

PRIPOROČILA ZA UVAJANJE SPOLNO OBČUTLJIVEGA PRISTOPA vsebujejo naslednje predloge: a) kako upoštevati spol ob sestavljanju predavateljskih in raziskovalnih skupin ter b) kako vključiti spol v vsebino raziskav in učnih načrtov v treh korakih:

Korak 1: Kako zasnovati spolno občutljive vsebine raziskav/učnih načrtov?

Z identificiranjem problema na spolno občutljiv način predlagamo, kako oblikovati spolno občutljiva raziskovalna vprašanja. Hkrati opozarjamo tudi na to, kako prepoznati spolne stereotipe, neenakosti in spolne pristranskosti.

Korak 2: Kako uporabiti spolno občutljivo teoretično/metodološko strukturo?

V tem koraku podrobneje predstavljamo spolno občutljivo metodologijo, katere pomembna dela sta razčlenitev podatkov na osnovi spola ter analiziranje podatkov na spolno občutljiv način.

Korak 3: Kako doseči spolno občutljive rezultate?

V tem koraku ponujamo primere, kakšni bi lahko bili spolno občutljivi rezultati znanstvenih raziskav in poučevanja ter kako na spolno občutljiv način prepoznati osebe, ki bodo uporabljale in ki bodo imele korist od konkretne znanstvene prakse.

Na koncu predstavimo tudi **Odpor** do uvedbe spolno občutljivega pristopa, ki smo ga zaznali pri nekaterih znanstvenikih in znanstvenicah, ter podamo primerne odgovore nanj.

Kontrolni seznam na koncu priročnika lahko znanstveno osebje uporablja za preverjanje ravni spolne občutljivosti svojega raziskovalnega dela in poučevanja ali pa kot pomoč pri snovanju novega učnega načrta ali pripravi novega raziskovalnega projekta.

V **Prilogi 1** je podan seznam obstoječih priročnikov o različnih vidikih vključitve dimenzije spola na različnih znanstvenih področjih z namenom zagotavljanja vsestranske uporabe spolno občutljivega pristopa.

V **Prilogi 2** so zbrana vsa Poročila o prisotnosti dimenzije spola v raziskovanju in poučevanju, ki so jih partnerji v projektu GARCIA pripravili o svojih testnih ustanovah.

UVOD

Ta priročnik temelji na poročilih o prisotnosti dimenzije spola v obstoječih raziskavah in učnih načrtih, ki so jih partnerske institucije, vključene v projekt GARCIA, naredile v naslednjih državah: v Belgiji, na Islandiji, v Italiji, na Nizozemskem, v Sloveniji in v Švici. V posameznem nacionalnem kontekstu smo raziskavo opravili v dveh testnih enotah v okviru ene raziskovalne ustanove: eni enoti s področij družboslovja in humanistike ter drugi enoti s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike. Poročila so obsegala kvalitativno in kvantitativno analizo raziskovalnih projektov in učnih načrtov v dveh testnih enotah v letu 2013, vključno z analizo spolne strukture v projektnih in predavateljskih skupinah ter analizo razmerja med številni študentov in študentk tam, kjer so podatki bili na voljo. Partnerske institucije v projektu GARCIA so analizirale dostopne podatke o tekočih raziskovalnih projektih (npr. osnutek projekta, spletna predstavitev, povzetek projekta) in študijskih programih, predvsem z osredotočanjem na cilje, naloge, metodologijo, teoretična izhodišča ter pričakovane rezultate. Pozornost je bila namenjena predvsem zaznavanju tako prisotnosti kot odsotnosti dimenzije spola v raziskovanju in kurikulumu, pri čemer se nismo osredotočali le na vključevanje, temveč tudi na izključevanje določenih vsebin – na tako imenovani prikriti kurikulum,³ ki utrjuje stereotipe na podlagi spola, narodnosti, rase, razreda in razmerij moči. Poročila vsebujejo tudi primerjavo med področji STEM (naravoslovje, tehnologija, inženirstvo in matematika) in SSH (družboslovje in humanistika).

Kljub temu, da so analizirani podatki zbrani v nacionalnih kontekstih, v katerih delujejo projektni partnerji, namen tega priročnika ni posploševanje teh ugotovitev, kakor tudi ne predstavitev omenjenih ugotovitev kot značilnih za države v celoti, niti ne za univerze v celoti. Pravzaprav je v tem priročniku podana analiza podobnosti in razlik med posameznimi projektnimi partnerji, z osredotočanjem le na določene ustanove in njihove testne enote. Ta priročnik, ki temelji na podrobni in multidimenzionalni analizi, navaja primere iz testnih ustanov, da bi ponazoril različne možne strategije uvajanja spolno občutljivega pristopa. Te strategije niso mišljene kot toga pravila, ki jih je treba strogo upoštevati, temveč bolj kot predlogi za razmislek, ki bi ga moral vsak izmed projektnih partnerjev prilagoditi lastnemu družbenemu in kulturnemu kontekstu.

3 Philip W. Jackson, *Life in Classrooms*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1968.

Testne ustanove v projektu GARCIA:

Belgija: Katoliška univerza v Leuvnu

Področja družboslovja in humanistike: Inštitut za analizo sprememb v sodobnih in zgodovinskih družbah (Institute for the Analysis of Change in Contemporary and Historical Societies – IACCHOS)

Področja naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike: Inštitut za raziskovanje Zemlje in življenja na njej (The Earth and Life Institute – ELI)

Italija: Univerza v Trentu

Področja družboslovja in humanistike: Oddelek za sociologijo in družboslovno raziskovanje (Department of Sociology and Social Research – DSRS)

Področja naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike: Oddelek za informacijsko inženirstvo in računalniško znanost (Department of Information Engineering and Computer Science – DISI)

Islandija: Islandska univerza

Področja družboslovja in humanistike: Šola za družbene vede, Oddelek za politične vede (School of Social Sciences, Department of Political Science)

Področja naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike: Šola za inženirstvo in naravoslovje, Oddelek za fizikalne vede (School of Engineering and Natural Sciences, Department of Physical Sciences)

Nizozemska: Univerza Radboud v Nijmegnu

Področja družboslovja in humanistike: Inštitut za raziskave menedžmenta (Institute for Management Research – IMR)

Področja naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike: Inštitut za matematiko, astrofiziko in fiziko delcev (Institute for Mathematics, Astrophysics and Particle Physics – IMAPP)

Slovenija

Področja družboslovja in humanistike: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti

Področja naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike: Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo, Univerza v Ljubljani

Švica: Univerza v Lozani

Področja družboslovja in humanistike: Fakulteta za družbene in politične vede (Faculty of Social and Political Sciences)

Področja naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike: Fakulteta za biologijo in medicino, Odsek za temeljne znanosti (Faculty of Biology and Medicine, Section of Fundamental Sciences)

Raziskovanje in kurikulumi v povezavi s spolom so pri testnih ustanovah, ki so izbrane za projekt GARCIA, institucionalizirani na različnih ravneh in v različnih oblikah, ki odražajo različne prakse pri uvajanju spolno občutljivega pristopa v raziskovanje in poučevanje. Čeprav ima večina ustanov urejene centre za študije spola ali raziskovalne skupine za to temo, v nekaterih izmed njih spol ni institucionalno priznan ter v raziskavah in kurikulumu ni prisoten. To je odvisno tudi od vsakega posameznega raziskovalnega konteksta (in glavne znanstvene teme posamezne testne enote) ter od tega, ali je spolno občutljiv pristop del uradnih politik ustanov.

Raziskovalne skupine oziroma centri za študije spola obstajajo pri naslednjih ustanovah:

- Center za interdisciplinarne študije spola (Centre of Interdisciplinary Gender Studies – CSG) Oddelka za sociologijo in družboslovno raziskovanje Univerze v Trentu;
- Center za študije spola (Centre for Gender Studies – CEG-LIEGE) Fakultete za družbene in politične vede Univerze v Lozani;
- Raziskovalna skupina za študije spola (Research Group for Gender Studies – GREG) Inštituta za analizo sprememb v sodobnih in zgodovinskih družbah Katoliške univerze v Leuvnu;
- Raziskovalna skupina *Spol in moč v politiki in menedžmentu* (Gender and Power in Politics and Management research group) Inštituta za raziskave menedžmenta Univerze Radboud v Nijmegen.

Študijski program za študije spola obstaja pri naslednjih testnih ustanovah:

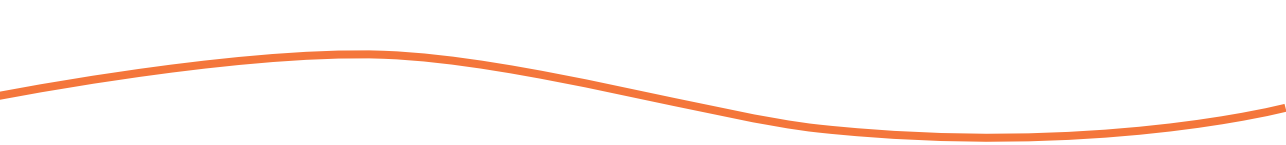
- Oddelek za politične vede Islandske univerze – magistrski program za študije spola;
- Fakulteta za družbene in politične vede Univerze v Lozani – do študijskega leta 2014/2015 je obstajal magistrski program za družbene vede s specializacijo za študije spola.

Pri dveh projektnih partnerjih obstajajo institucionalne platforme, katerih namen je strukturalno vključevanje dimenzije spola v raziskovanje in poučevanje:

- Univerza v Lozani: Medfakultetna platforma za študije spola (Interfaculty Gender Studies Platform – PlaGe);
- Islandska univerza: Politika enakih pravic (Equal Rights Policy) 2013–2017 – poudarja pomen integracije načela enakosti spolov.

Poročila projektnih partnerjev so omogočila vpogled v skupne izzive pri uvajanju spolno občutljivega pristopa v raziskovanje in poučevanje. Ti so opisani v naslednjih dveh poglavjih:

- 1) vprašanja v povezavi z institucionalnim in strukturalnim kontekstom testnih ustanov iz spolne perspektive: Ali je ustanovam pomembno spremljanje, koliko je problematika spola prisotna v njihovem raziskovalnem

portfelju? Koliko denarja je razdeljeno med moške in ženske vodje projektov? Kakšna je struktura raziskovalnih skupin glede na spol? Kakšno je razmerje med predavateljicami/predavatelji ter študenti/šudentkami?

2) skupni izzivi pri vključevanju dimenzije spola v vsebine raziskav in učnih načrtov: V kakšni meri je spol vključen v projekte, ki niso posebej osredotočeni na spol? Kako se uporablja spolno občutljiva metodologija?

Spol v institucionalnem in strukturalnem kontekstu

... skupni izzivi ...

BAZA PODATKOV: PROJEKTI IN PREDMETI, POVEZANI S SPOLOM

Na splošno se je izkazalo, da je težko dostopati do podatkov o projektih, ki so jih izvedli partnerji pri projektu GARCIA. Da bi omogočili uvajanje spolno občutljivega pristopa v raziskovanje in poučevanje, je treba vzpostaviti strukturirani dostop do podatkov o projektih in predmetih, povezanih s spolom.

V primeru Katoliške univerze v Leuvnu (Belgija) je bilo nemogoče najti kakršenkoli podatek o projektih, povezanih s spolom, s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike (STEM), saj interni brskalnik ni prepoznal nobene ključne besede, povezane s spolom. Po mnenju sodelavke v projektu iz omenjene Univerze takšna vsebina oziroma rezultati, povezani s spolom, verjetno obstajajo, a v bazi podatkov prek iskanja s pomočjo ključnih besed niso vidni, saj vsebine s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike malokdaj vključujejo besede, ki bi se kakorkoli nanašale na spol.

Učinkovitejši način zbiranja informacij bi omogočil bolj sistematično uvajanje vsebin, povezanih s spolom, ter oceno napredovanja na področju integracije načela enakosti spolov (za pojasnitev izraza »integracija načela enakost spolov« glej str. 22).

Na eni izmed testnih ustanov – na Univerzi v Lozani (Švica) – sta Center za študije spola (CEG-LIEGE) in Medfakultetna platforma za študije spola (PlaGe) pripravljali letne sezname predmetov, povezanih s spolom. Vendar se je izkazalo, da sezname niso bili popolnoma posodobljeni in niso zajemali vseh predmetov, ki vsebujejo vsaj eno temo, povezano s spolom, saj je bilo to odvisno od odzivnosti pedagoškega osebja. Od leta 2015 naprej je platforma PlaGe začela z vodenjem seznamov raziskovalnih projektov, povezanih s spolom.

Predlagamo, da vsaka ustanova vodi osrednjo bazo podatkov o lastnih projektih in predmetih, povezanih s spolom, ki naj se posodablja na letni ravni. To bi bila lahko naloga že obstoječih služb pri ustanovah, ki zbirajo podatke o odobrenih projektih in vzdržujejo bazo podatkov o raziskovalnem in pedagoškem osebju. Baze se lahko posodablajo tudi v okviru obstoječih administrativnih postopkov zbiranja podatkov znotraj ustanove (npr. letno poročilo o dosežkih lahko vsebuje zahtevo poročanja o raziskavah/predmetih, povezanih s spolom).

DODELITEV SREDSTEV IN NEENAKOMERNA ZASTOPANOST SPOLOV PRI RAZISKOVALNEM IN PEDAGOŠKEM OSEBJU

Izkazalo se je, da projekte s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike praviloma vodijo raziskovalci moškega spola, ti projekti pa običajno ne vsebujejo dimenzije spola.

Primer testne ustanove s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike v Italiji: od 406 delovnih mest pri 166 raziskovalnih projektih, ki so potekali v študijskem letu 2013/2014, so 123 delovnih mest (30,3 %) zasedali moški raziskovalci na podlagi pogodbe za nedoločen čas, 190 (46,8 %) pa na podlagi pogodbe za določen čas. Na drugi strani so ženske raziskovalke zasedale 90 delovnih mest (22,2 %) na podlagi pogodbe za določen čas in le 3 delovna mesta (0,7 %) na podlagi pogodbe za nedoločen čas.

Primer švicarske testne ustanove s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike: od 22 projektov, ki jih je leta 2013 financirala Švicarska nacionalna znanstvena fundacija (Swiss National Science Foundation), so le 6 projektov (27 %) vodile raziskovalke.

Ustanovam s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike uspe pridobiti bistveno več sredstev za raziskovanje kot ustanovam s področij družboslovja in humanistike.⁴ To posledično pomeni, da je razporeditev denarnih sredstev za znanstvene raziskave glede na spol precej neenakomerno razporejena.

Primer z Islandije: v letu 2013 je Šola za inženirstvo in naravoslovje, ki deluje v okviru Islandske univerze, pridobila sredstva za 31 projektov iz zunanjih virov financiranja v višini 50.000 EUR (21 projektov so vodili moški, 10 pa ženske). V istem letu je Šola za družbene vede pridobila le 5 takšnih projektov (3 so vodile ženske, 2 pa moški). Pri tem pa se projektom s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike tudi posamično deljujejo večja sredstva. Družboslovne vede torej ne pridobivajo le manjšega števila projektov, temveč tudi manj denarja na posamezen projekt.

⁴ Vendar naj opozorimo, da projekti s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike morda terjajo večji delež proračunskih sredstev tudi zaradi dražje opreme, ki je nujna za izvedbo raziskav, v primerjavi z opremo, ki se uporablja za izvedbo tipičnega projekta s področij družboslovja in humanistike. Zato so številke v nadaljevanju bolj ali manj ilustrativne.

Primerjava področij STEM (naravoslovje, tehnologija, inženirstvo in matematika) in SSH (družboslovje in humanistika) na Nizozemskem: v letu 2013 so imela področja STEM 36 projektov, področja SSH pa 20 projektov v vrednosti nad 200.000 EUR. Med 20 projekti z največjim proračunom v posamezni ustanovi so bile ženske vodje 3 projektov (14 %) na področjih STEM (14 %) ter 7 projektov (35 %) na področjih SSH.

Čeprav delež študentk na področjih naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike v zadnjih desetletjih narašča, je delež profesorice na istem področju bistveno manjši.

Primer magistrskega študija matematike, ki se izvaja pri testni ustanovi na Nizozemskem: le en predmet (od 26) poučuje ženska (skupaj z moškim kolegom), medtem ko je delež študentk 26 %.

Primer slovenske testne ustanove s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike: magistrski študij agronomije.

V spolni strukturi pedagoškega osebja so moški številnejši.

redni profesorji	9
redne profesorice	6
izredni profesorji	7
izredne profesorice	4
skupaj	26

Skupno 62 % osebja predstavljajo moški, 38 % pa ženske, kar je približno enako razmerje kot razmerje med rednimi in izrednimi profesorji in profesoricami. Zastopanost spolov je še bolj nesorazmerna, če upoštevamo vsa pedagoška delovna mesta: ⁵ moški zasedajo 67 % delovnih mest, ženske pa 33 %. Po drugi strani je bilo v študijskem letu 2013/2014 vpisanih 74 % študentk in 26 % študentov. Zastopanost spolov pri pedagoškem osebju ter pri študentih je torej obratno sorazmerna.

⁵ Razlika med številom pedagoškega osebja (26) in pedagoških delovnih mest (39) obstaja zaradi tega, ker nekatere osebe poučujejo več kot en predmet.

Moški so v manjšini pri raziskavah ter pri poučevanju tematik, povezanih s spolom.

Pri testni ustanovi s področij družboslovja in humanistike v Belgiji se več kot 100 raziskovalk in raziskovalcev ukvarja z vprašanji, povezanimi s spolom. Ta številka temelji na seznamu raziskovalnega osebja, ki je bil izdelan za potrebe izdelave letnega poročila Katoliške univerze v Leuvnu – torej ne gre za natančno, ampak za približno število:

Število predavateljic,⁶ ki so vključene v raziskave, povezane s spolom: 45
kar je 12,9 % vseh predavateljic pri Katoliški univerzi v Leuvnu.

Število predavateljev, ki so vključeni v raziskave, povezane s spolom: 28
kar je 2,73 % vseh predavateljev pri Katoliški univerzi v Leuvnu.

Število raziskovalk, ki so vključene v raziskave, povezane s spolom: 31
kar je 9,6 % vseh raziskovalk pri Katoliški univerzi v Leuvnu.

Število raziskovalcev, ki so vključeni v raziskave, povezane s spolom: 4
kar je 1,4 % vseh raziskovalcev pri Katoliški univerzi v Leuvnu.

V testni enoti s področij družboslovja in humanistike v Švici večino predmetov, povezanih s spolom, poučujejo predavateljice/profesorice, in sicer 22 od vseh 26 predmetov (ki so navedeni v seznamu Medfakultetne platforme za študije spola PlaGe).

6 »Predavateljice« oz. »predavatelji« so osebe, ki so zaposlene pri Katoliški univerzi v Leuvnu na delovnem mestu s polno pedagoško obremenitvijo in dodatno opravljajo raziskovalno delo. »Raziskovalci« oziroma »raziskovalke«, ki so navedeni/e v razpredelnici opravljajo le raziskovalno delo.

Spol v raziskovanju in kurikulumu

... skupni izzivi ...

INTEGRACIJA NAČELA ENAKOSTI SPOLOV

Integracija načela enakosti spolov⁷ je del širšega poziva na prehod k raznolikosti znotraj kurikuluma ter raziskovalnih politik in praks. To zajema tudi načrtno prizadevanje za eksplicitno obravnavo določenih vsebin, ki manjkajo v dosedanjem raziskovanju in poučevanju oziroma za ozaveščanje o tem, da te vsebine sploh manjkajo.

Ob analizi integracije načela enakosti spolov v testnih ustanovah smo ugotovili, da se spol običajno obravnava kot »izolirana tema«, s katero se običajno ukvarjajo raziskovalke, specializirane prav za to področje. V večini primerov je vključevanje dimenzije spola v raziskovalni načrt ali v predmetnik odvisno od individualne pobude in zavzetosti, ne pa od institucionalne strategije.

Islandska univerza je primer dobre prakse: Politika enakih pravic (Equal Rights Policy) 2013–2017, ki jo je sprejela Islandska univerza, določa, da je spol treba vključiti tam, kjer je to primerno, tako med izvajanjem poučevanja in raziskovanja, kakor tudi v splošno prakso delovanja na univerzi.

Ko se v osnutku projektov ali v opisu predmetov pojavlja spol, se v večini testnih ustanov ta dejansko nanaša le na ženske. To je zelo ozek pristop, ki poenostavlja pojem spola kot družbeno konstruiranega pojava. Poleg tega iz obsega raziskovanja izloča moške, transspolne in homoseksualne osebe.

⁷ Integracija načela enakosti spolov je opredeljena kot »sistematično vključevanje enakih možnosti za ženske in moške v organizacijo in njeno kulturo ter v vse programe, politike in prakse kakor tudi v način dojemanja in ravnanja« (»Znanstvene politike Evropske unije – Spodbujanje odličnosti z uveljavljanjem enakosti spolov«, *Science Policies in the European Union: Promoting Excellence through Mainstreaming Gender Equality*. Poročilo strokovne skupine ETAN o ženskah in znanosti, Evropska komisija, 2000).

Inštitut za analizo sprememb v sodobnih in zgodovinskih družbah (IACCHOS) pri Katoliški univerzi v Leuvnu med drugim posveča pozornost analizi moškosti (*masculinities*) znotraj projektov, povezanih s spolom. Leta 2013 je bila npr. pri 5 (od 25) tekočih projektov enaka pozornost bila namenjena moškim in ženskam, medtem ko sta bila dva projekta posebej osredotočena na moške.

INTERDISCIPLINARNOST

Med obravnavo vsebin, povezanih s spolom v testnih ustanovah projekta GARCIA, se je izkazalo, da je interdisciplinarnost običajno prisotna znotraj področij družboslovja in humanistike (SSH), ali znotraj posameznih ved na področjih naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike (STEM), zelo malokdaj pa med vedo s področja STEM in vedo s področja SSH.

Testni ustanovi na Nizozemskem: od 20 projektov s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike so le 3 navedeni kot interdisciplinarni: algebra in računalniška znanost; računalniška znanost, matematika, logika in fizika; kvantna teorija in geometrija.

V raziskavah testnih ustanov s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike je dimenzija spola komaj prisotna:

- v belgijski, nizozemski, švicarski in italijanski testni ustanovi ni prisotna v NOBENEM projektu;
- v islandski in slovenski ustanovi le en projekt s teh področij vsebuje komponento spola.

V kurikulumih testnih ustanov s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike je dimenzija spola komaj prisotna:

- v nizozemski, švicarski in italijanski testni ustanovi ni prisotna v NOBENEM projektu;
- v belgijski testni ustanovi obstaja več različic enega predmeta, ki verjetno vsebuje dimenzijo spola;
- v slovenski testni ustanovi obstaja en predmet z dimenzijo spola, medtem ko je v primeru drugih dveh predmetov pedagoško osebje poročalo, da je vsebina na neki način povezana s spolom (čeprav to ni navedeno v opisu predmetov).

Ta priročnik izhaja iz stališča, da sta interdisciplinarnost in dialog med vedami ključna za uvajanje dimenzije spola v vsebino (glej str. 25).

UPORABA SPOLNO OBČUTLJIVE METODOLOGIJE

Kot že omenjeno, vsebin, povezanih s spolom, v testnih ustanovah s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike v raziskavah ali kurikulumu skoraj da ni. Pri številnih projektih testnih ustanov so predmet raziskovanja ljudje, a tudi ti projekti le redkokdaj uporabljajo spolno občutljiv pristop.

V primeru testne ustanove s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike v Italiji (Oddelek za informacijsko inženirstvo in računalniško znanost), so bili vsi projekti, ki so bili izvedeni v letu 2013, s področij informatike, elektronike in računalništva. Čeprav marsikateri od teh projektov obravnavajo teme s potencialno spolno dimenzijo (npr. zdravstvene tehnologije za starejše, informatika za različne skupine ljudi s posebnimi potrebami, pametna mesta, vodenje delovnih skupin ipd.), v njih ni bilo niti ene same izrecne omembe spola v vsebini, metodologiji ali rezultatih.

Po drugi strani je lahko v družboslovnih in humanističnih testnih ustanovah opis metodologije nekega projekta predstavljen kot spolno občutljiv, kljub temu pa to ni bilo sistematično upoštevano med izvedbo projekta oziroma je bilo upoštevano v zelo ozkem smislu.

Projekt o invalidnosti je obravnaval vprašanje, kako starši prirojeno gluhih otrok sprejemajo odločitve v povezavi z oskrbo.

Glavni raziskovalec je pojasnil, da je teoretična zasnova projekta nastala na podlagi fluidnega koncepta identitete gluhih oseb in temelji na post-strukturalističnem pristopu, kar pomeni, da naj bi bila kvalitativna analiza med drugim občutljiva za morebitna vprašanja, povezana s spolom. Na ta način so v projektu izkoristili spolno občutljivo metodologijo. Vendar je glavni raziskovalec prav tako zatrjeval, da se ne da opredeliti, ali bi osredotočanje na spol prineslo kakršnekoli bistvene ugotovitve. Če upoštevamo številne vire, ki obravnavajo spolne vloge med starši otrok s posebnimi potrebami, lahko stališče raziskovalca, da vključevanje spola v projekt s takšno tematiko ne bi prineslo nikakršnih bistvenih ugotovitev, kaže le na namerno izključevanje spola.

(iz poročila partnerja z Islandske univerze)

CILJ PRIROČNIKA

Ta priročnik je zasnovan z namenom pomoči testnim ustanovam projekta GARCIA pri uvajanju **celostnega spolno občutljivega pristopa** v raziskovanje in poučevanje. Analiza poročil projektnih partnerjev kaže na značilne skupne izzive in težave. Cilj tega priročnika je zapolniti obstoječe vrzeli s predlaganjem konkretnih priporočil za vključevanje spolno občutljivega pristopa v raziskovanje in poučevanje.

Poročila so potrdila močno razhajanje med akademskimi področji naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike na eni strani ter družboslovja in humanistike na drugi strani. Namen tega priročnika je poudariti pomen dimenzije spola v raziskovanju in poučevanju ter **interdisciplinarni pristop** kot enega izmed ciljev inovacijske in raziskovalne politike EU.⁸ Zgoraj omenjeno obravnavanje spola kot »izolirane teme« je glavna ovira, s katero so se partnerji v projektu soočili ob integraciji načela enakosti spolov v njihovih ustanovah. Spolno občutljiv pristop ni enakomerno uveljavljen v vseh disciplinah, v določenih primerih pa je skoraj povsem ali v celoti zanemarjen, zlasti na področju naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike. Zaradi tega lahko spodbujanje interdisciplinarnih projektov med področji naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike ter področji družboslovja in humanistike prav tako prispeva k premagovanju segregacije spolov po posameznih znanstvenih disciplinah, zaradi katere so določene discipline ostale »pretežno moške«, nekatere druge pa »feminizirane«. Interdisciplinarni pristop ne omogoča le dialoga med dvema področjema, temveč tudi prispeva k okrepitvi komunikacije med raziskovalnim osebjem, kar v znanost prinaša nove pobude. To bo prav tako v pomoč mladim (podoktorskim) raziskovalkam in raziskovalcem pri navezovanju stikov z raziskovalkami in raziskovalci z drugih področij, kar bo hkrati prispevalo k močnejši in večji znanstveni mreži onkraj njihovega disciplinarnega okvirja.

⁸ Glej *Guidelines for Gender Equality Programmes in Sciences*, projekt PRAGES, 2009. *Structural Change in Research Institutions: Enhancing Excellence, Gender Equality and Efficiency in Research and Innovation*, Evropska komisija (Poročilo strokovne skupine o strukturnih spremembah), 2012.

Še en pomemben vidik tega priročnika je osredotočanje na spol prek **interseksionalnega pristopa**, v katerem spol ni osamljena kategorija identifikacije, temveč kategorija, ki se križa z narodnostjo, raso, razredom, starostjo, telesnostjo, državljskim statusom itd. Takšen pristop sega onkraj esencialističnega razumevanja spolnih vlog kot nespremenljivih kategorij in jih razume kot proces.

Partnerji v projektu GARCIA so pri analizi projektov zaznali značilno prisotnost **heteronormativnega** pristopa, s prevladujočim razumevanjem spola znotraj dihotomije ženska – moški ter brez kakršnegakoli priznavanja vidikov spolne transgresije, transspolnosti in tretjega spola. V skladu s splošnim načelom projekta GARCIA, po katerem se je potrebno osredotočati na prevladujočo kulturo spola (ne pa zgolj na ženske) in ki zavrača dojemanje moških in žensk kot dveh homogenih kategorij, ta priročnik predlaga uporabo pristopa, ki upošteva raznolikost družbenospolnih identitet. Ta pristop ne zagovarja le integracije dimenzije spola v snovanje ciljev, metod in rezultatov projekta, temveč tudi vključitev **transspolne in transseksualne** perspektive.

Ob upoštevanju interdisciplinarnega pristopa, ki je opisan v prejšnjih odstavkih, je ta priročnik namenoma zabilis običajno razhajanje v podajanju predlogov in primerov med področji naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike ter področji družboslovja in humanistike. Postavljanje spolno občutljivih vprašanj na vsakem koraku razvoja znanstvenega projekta ali izdelave učnega načrta je namreč najboljši način za uvajanje vsebin, povezanih s spolom. Zato je proces sistematičnega usmerjanja pozornosti na dimenzijo spola pomemben za vse akademske discipline. Se pa spolno občutljiva vprašanja lahko razlikujejo glede na to, kako se znotraj raziskovalnega projekta (oziroma predmeta) obravnava človek: skozi analizo socialne strukture ali človeškega obnašanja, ali kot biološki predmet raziskovanja (pri čemer se je treba zavedati, da en projekt/predmet lahko zaobjema vse ali le nekatere od teh dimenzij obravnavanja človeka). Različice teh vprašanj ne sledijo običajnemu razhajanju med področji družboslovja in humanistike na eni strani ter področji naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike na drugi strani.

Čeprav so podani predlogi namenjeni vsem partnerjem v projektu, treba jih je potrebno uporabljati na različne načine glede na vsakokratni posebni institucionalni in raziskovalni kontekst.

**PRIPOROČILA ZA
UVAJANJE SPOLNO
OBČUTLJIVEGA
PRISTOPA**

Uvajanje dimenzije spola v sestavljanje projektnih/ predavateljskih skupin

KDO?

... v raziskovalnem projektu

Pomanjkanje upoštevanja pomena spola pri raziskovanju in poučevanju je tesno povezano z nezadostno prisotnostjo žensk na vseh ravneh akademske in znanstvene kariere (zlasti na višjih položajih). Zaradi tega ta priročnik predlaga uvajanje spolno občutljivega pristopa ob sočasni boljši vključenosti žensk v raziskovanje in poučevanje. Raziskovalno oziroma učno okolje, ki temelji na sodelovanju, s poudarkom na uravnoteženi zastopnosti spolov, se je izkazalo kot precej bolj uspešno v primerjavi z raziskovalnimi skupinami, v katerih so moški in ženske v veliki meri ločeni oziroma imajo različne ločene vloge v raziskovalnih skupinah, pri čemer pridobivajo različne vrste znanj. S tem v mislih je treba premisliti:

- Ali je vaša raziskovalna skupina dovolj raznolika? (raznolikost je tu mišljena v smislu preseka kategorij narodnosti, rase, maternega jezika, razreda ali spola raziskovalnega osebja)
- Ali ste v svoji skupini opazili vzorec spolno zaznamovanih hierarhičnih odnosov? (na primer da so višji raziskovalci pogosto moški, medtem ko so ženske praviloma mlade raziskovalke, kar pomeni, da so tudi manj plačane in imajo manj vpliva na izbor raziskovalnih tem)
- Ali imate znanstvenika, ki raziskuje vprašanja oziroma poučuje o vprašanjih, v povezavi s spolom?
- Ali so delovni pogoji na projektu (npr. delovni čas in naloge) oblikovane tako, da enako ustrezajo moškim in ženskam?
- Ali je v vaši raziskovalni (oziroma predavateljski) skupini prisotna neenakomerna zastopnost spolov? Kako spodbujate manjšinski spol k prijavi, ko objavljate razpis za novo delovno mesto?

... v predavalnici

Raznolikost osebja pošilja pozitivno sporočilo študentkam in študentom. V disciplinah, v katerih prevladujejo moški, lahko na primer predavateljice nastopijo v vlogi vzora za morebitne prihodnje raziskovalke in strokovnjakinje.

- Ali ste premislili o tem, koliko znanstvenic in koliko znanstvenikov ste povabili na gostujoče predavanje v okviru svojega predmeta?
- Ali ste razmišljali o tem, da bi organizirali gostujoče predavanje znanstvenice ali znanstvenika z vašega področja, ki v svojem raziskovanju poudarja spolno občutljiv pristop? Takšna oseba bi lahko prispevala k spolni perspektivi, ki morda manjka v vašem predmetu.
- Ali k izbiri vašega predmeta spodbujate tako študentke kot študente?

Primer:

V študentskem vodniku se omenjajo spolni stereotipi, da bi na vpis na študijski program računalništva privabili tudi dekleta. Pri podajanju informacij o zahtevanih veščinah in kompetencah avtorji vodnika s pametno izbiro besed dejansko dekonstruirajo dva poglobljena stereotipa o strokovnjakih s področja informacijskega inženirstva in računalniške znanosti: da je ta študij »le za pičlarje« in da je »le za fante«. Zanimivo je, da je to edini del besedila, ki nagovarja oba spola na neposreden in neuraden način (»Fantje in dekleta, pozdravljeni ...«), medtem ko je drugje v besedilu, kjer se omenjajo študenti in predavatelji, uporabljen (domnevno nevtralen) moški spol.

(Primer iz testne ustanove s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike, Italija)

- Ko je le možno, spodbujajte študentke in študente, naj delajo v spolno mešanih skupinah.

Vključevanje dimenzije spola v vsebino

Korak 1: Kako zasnovati spolno občutljive vsebine raziskav/učnih načrtov?

ZAKAJ?

**Oprelitev RAZISKOVALNEGA PROBLEMA
in oblikovanje RAZISKOVALNIH VPRAŠANJ na spolno občutljiv način**

RAZISKOVANJE

- Ali ste pri oblikovanju raziskovalnega vprašanja mislili tako na ženske kot na moške?
- Ko opredeljujete raziskovalni problem, premislite o tem, kako različno so moški in ženske povezani s tem problemom.

Primer:

Raziskovalni projekt s področja agronomije obravnava tendence razvoja malega kmetijstva v Sloveniji (npr. sprememba gospodarskih razmer v Evropi, odločanje za biološko ali ekološko kmetijstvo ipd.). Z vključitvijo dimenzije spola v takšen projekt bi se postavila vprašanja o tem, kako bodo spremembe družbenega položaja žensk (družbeno-politična emancipacija) vplivale na tradicionalno sprejemanje odločitev v družinah, ki se ukvarjajo s kmetijstvom. Ali kmetovalke ravna drugače kot kmetovalci?

(Primer testne ustanove s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike, Slovenija)

- Če se projekt ukvarja s strukturnimi vprašanji v družbi (npr. sprejemanje odločitev in kreiranje politik), premislite o tem, na kakšen način se razlikujeta položaja moških in žensk v družbi. Ali so ženske enakopravne z moškimi na vseh področjih političnega sistema? Ali so enako zastopane v organih odločanja? Kakšna je delitev lastništva nad pomembnimi viri (zemljišče, prihodki, premoženje) glede na spol?
- Če vaš projekt obravnava zasebno življenje posameznic in posameznikov, premislite o tem, kako drugačne so izkušnje žensk v določenih življenjskih okoliščinah v primerjavi z moškimi. Pri analiziranju vedenja posameznikov in posameznic (npr. odločitve o karieri, vzorci potrošnje, volilno vedenje, starševstvo) upoštevajte različne izzive, s katerimi se soočajo ženske in moški. Ali prevladujoče spolne vloge v družbi vplivajo na te izzive? Ali ima družba različna pričakovanja do moških in do žensk ter kako ta pričakovanja vplivajo na vedenje, ki ga analizirate?

Primer:

Vsak projekt, ki obravnava družinsko življenje, bi moral upoštevati razporeditev obveznosti v gospodinjstvu in sodelovanje v starševstvu. Prav tako bi moral upoštevati neenakomerno količino dela, ki ga opravlja ženska, v primerjavi z moškimi (npr. domača opravila, skrb za otroke in starejše). K temu je treba dodati obstoječe norme in pričakovanja (npr. kaj pomeni biti »dobra mati«) v posamezni družbeni ureditvi, ki pa se jih ne sme razumeti kot samoumevna, nespremenljiva ali »naravna«. V nadaljevanju navajamo dober primer takšne projektne raziskave: »Migracija in očetovstvo: razvoj družinskih vzorcev med potomci priseljencev iz Magreba v priseljenkem okolju. Primer mladih belgijskih očetov maroškega rodu.«

(Primer testne ustanove s področij družboslovja in humanistike, Belgija)

- Med opredelitvijo raziskovalnega problema premislite o razlikah med moškim in ženskim telesom.
- Ko sestavljate seznam virov (pregled literature), relevantnih za vašo raziskavo, poiščite spolno občutljive študije o temi, ki jo raziskujete ali premislite o tem, na katerih področjih manjkajo.

KURIKULUM

- Ali ste premislili o tem, kako se bodo vaši študenti in študentke kot bodoči strokovnjaki in strokovnjakinje, soočali z vprašanji spola med opravljanjem poklica? Ali bodo zmožni upoštevati različne potrebe, ki bi

jih ženske in moški lahko imeli kot njihovi pacienti / učenci / potrošniki ali uporabniki izdelkov ali storitev, ki bodo rezultat dela vaših študentk in študentov, enkrat ko postanejo strokovnjaki in strokovnjakinje?

- Premislite o tem, kako bi vaše poučevanje lahko spodbudilo bodoče strokovnjake in strokovnjakinje, da opravijo (še več) spolno občutljivih raziskav v vaši disciplini.

Primer:

Študijski predmet o jedrski fiziki med drugim obravnava biološke učinke radioaktivnega sevanja in osnove nuklearne medicine. Prilagoditev predmeta standardu spolne občutljivosti bi pomenila vključitev razlik med spoloma. Kakšne morebitne različne učinke bi lahko imelo sevanje na ženske in na moške?

(Predlog iz poročila projektne partnerja iz Nizozemske)

- V učno gradivo vključite publikacije iz spolno občutljivih študij.
- Vsaj eno učno uro namenite obravnavi vprašanja spolne dimenzije pri glavni temi študijskega predmeta.

Primer:

Predmet z naslovom Teorije mednarodnih odnosov, ki zagotavlja vsestransko teoretično izhodišče za obravnavo teme, upošteva spol kot sestavni del mednarodnih odnosov. Osmi teden tega predmeta je bila tako na vrsti obravnavo pomena spola in spolne identitete kot dejavnikov, ki jih je treba upoštevati v vedno bolj globaliziranem svetu.

(Primer testne ustanove s področij družboslovja in humanistike, Islandija)

- Vključite vidik spola v seznam tem za seminarske naloge in študentske projekte.

PREPOZNAVANJE SPOLNIH STEREOTIPOV, NEENAKOSTI IN SPOLNIH PRISTRANSKOSTI

RAZISKOVANJE

- Če v raziskovanju preučujete različnost spolov, premislite, ali ste mogoče projicirali stereotipne vloge na vedenje žensk in moških, na njihove potrebe in želje?

Primer:

Projekt analizira različne literarne zvrsti, od antike do sodobne književnosti. Zdi se, da se v njem poustvarjajo heteronormativne vloge, z osredotočanjem na »motive in simbole, ki izražajo hrepenenje, šibkost in skušnjavo« ter »ljudske balade o ugrabljeni ženi in materi [značilne za ves] evropski mediteranski prostor« (iz osnutka projekta). Vendar projekt ne omenja kritičnega branja zgodovinskega razumevanja spolnih vlog.

(Primer testne ustanove s področij družboslovja in humanistike, Slovenija)

- Zdaj znova premislite. Ali vaša raziskovalna vprašanja in cilji vključujejo kakršnekoli skrite vidike, ki zadevajo spolne vloge in stereotipe?

KURIKULUM

- Kako prispevate k večjemu zavedanju vaših študentov in študentk o spolnih stereotipih na področju, ki ga poučujete?
- Ali se zavedajo neenakosti spolov, s katero se bodo nekega dne soočili kot strokovnjakinje in strokovnjaki? Če poučujete za poklic, ki ga večino opravlja moški, ali ste premislili o tem, kako se študentke počutijo, ko vstopajo v takšno poklicno okolje? In obratno.

Primer:

Predmet Priprava na poklic pri ustanovi s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike pripravlja študentke in študente na prehod v obdobje, ko bodo delovno aktivni na področjih fizike in astronomije. K temu bi pozitivno prispevalo ozaveščanje o spolnih stereotipih v postopkih zaposlovanja in izbire kadrov za tovrstna dela.

(Primer testne ustanove s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike, Nizozemska)

Korak 2: Kako uporabiti spolno občutljivo teoretično/metodološko strukturo?

KAKO?

SPOLNO OBČUTLJIVA METODOLOGIJA

RAZISKOVANJE

- Raziskovanje, ki ne uporablja spolno občutljivega pristopa, lahko dela splošne zaključke na podlagi nepopolnih podatkov. Če bi na primer želeli razumeti določene družbene procese, bi morali upoštevati tako moške kot ženske zorne kote. Če želimo raziskovati kakšen medicinski pojav, bi ga morali testirati tako na pacientkah kot pacientih.
- Ali vaš raziskovalni vzorec zajema tako moške kot ženske (osebke)?

Primer:

Biologinja je raziskovala razmnoževalno vedenje določene vrste metuljev. Med pregledom relevantne literature je opazila, da so predhodne študije ugotovljale, da je za razmnoževalne navade in pogostost razmnoževanja odločilno vedenje samca. Vendar je med izvajanjem lastnih poskusov ugotovila, da povprečna velikost samic precej presega povprečno velikost samcev in je zaradi tega velikost okolja, v katerem se je poskus izvajal, ovirala svobodno gibanje metuljčic, ki je bistveno za izboljšanje razmnoževalnega vedenja. Pravzaprav je ugotovila, da v raziskavah o metuljih obstaja pristranskost glede premoči metuljev moškega spola v razmnoževalnem vedenju, kar se kaže v večini publikacij, katerih avtorji so predvsem moški.

(Intervju z znanstvenico iz testne ustanove s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike, Belgija)

- Če ustvarjate novo, izvirno metodologijo, premislite o tem, kako bi lahko vanjo vključili dimenzijo spola.

Primer:

Gre za projekt, ki se osredotoča na kritični razmislek o mednarodni strategiji za zmanjšanje globalnih emisij toplogrednih plinov na varno raven. V okviru projekta so bila izdelana tako idejna podlaga kot orodja za uvajanje t. i. konvergentne globalizacije (angl. *convergent globalisation*), katerih namen je spodbuditi »procese in strukture k pravični razporeditvi resursov med vsemi narodi in generacijami, ne da bi ob tem ogrozili zmogljivosti planeta« (povzetek zaključnega poročila). Projekt poudarja pomen transdisciplinarnih in participativnih raziskav o trajnostnem razvoju, kar »vključuje ključna vprašanja glede spola in raznolikosti pri opolnomočanju različnih skupin, da izrazijo svoje mnenje« (ibid.). Drugače povedano, v tem projektu se prepletata naravoslovje in družboslovje, spol pa je pravilno prepoznan kot pomemben dejavnik v politikah o podnebnih spremembah.

(Primer testne ustanove s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike, Islandija)

- Če v okviru svojega raziskovanja izvajate ankete ali razpošiljate vprašalnike, vprašanja oblikujte tako, da se lahko postavijo tako moškim kot ženskam.
- Ali v osnutku projekta uporabljate spolno občutljiv **jezik**? V večini evropskih jezikov se pogosto uporablja oblika za moški spol množine za nagovarjanje tako moških kot žensk: pri nagovarjanju neznanih oseb, naslavljanju uradnikov in uradnic, pri uporabi strokovnih nazivov ipd. Z uporabo ženskih oblik oziroma z izmenično uporabo moških in ženskih oblik bo vloga žensk, tako v življenju kot v znanosti, bolj opazna. Še več, uporaba ženskih oblik vas lahko opomni na morebiti spregledano dimenzijo spola v vaši raziskavi.
- Če vaš projekt delno temelji na vizualni analizi, premislite o tem, kako bi lahko slikovni material morda poustvarjal določene stereotipe o spolnih vlogah.

KURIKULUM

- Ali študentke in študente poučujete o spolno občutljivi metodologiji?
- Ali med poučevanjem in sestavljanjem učnega gradiva uporabljate spolno občutljiv jezik?
- Ali vizualno gradivo uporabljate na spolno občutljiv način?

RAZČLENITEV PODATKOV GLEDE NA BIOLOŠKI SPOL IN ANALIZIRANJE PODATKOV NA SPOLNO OBČUTLJIV NAČIN

RAZISKOVANJE

- Ko zbirate podatke, jih razčlenite glede na spol. Pri že zbranih bazah podatkov naredite presek podatkov glede na spol.

Primer:

Projekt analizira strukturo družinskih kmetij, pri čemer podatke razporeja v skupine glede na velikost kmetijskega zemljišča, vrsto pridelave oziroma reje, naravnost na biološko, ekološko, integrirano ali industrijsko kmetijstvo. Spolno občutljiv pristop bi vključil zbiranje podatkov glede na spol kmetovalk in kmetovalcev in naredil presek z ostalimi podatkovnimi spremenljivkami.

(Predlog iz poročila projektne partnerja iz Slovenije)

- Predvsem ko izvajate ankete, ki naj bi bile reprezentativne za celo prebivalstvo, poskrbite, da boste dosegli ravnovesje v zastopanosti spolov. Če organizirate fokusne skupine, zagotovite, da bo v vzorcu enako število žensk in moških. Intervjuje opravljajte tako z ženskami kot z moškimi.
- Ko izvajate laboratorijske ali medicinske poskuse, vedno poročajte o spolu celic, tkiv, živali oziroma preizkušancev. Če izvajate preizkuse le na enem spolu, to upravičite in v razpravi opozorite na omejitve raziskave.
- Če uporabljate statistične ali druge podatke, ki so jih zbrali javni organi, jih razčlenite glede na spol in jih analizirajte upoštevajoč dimenzijo spola.
- Če izvajate analizo politik, upoštevajte razmerje zastopanosti spolov v organih odločanja.

KURIKULUM

- Delajte vaje iz spolno občutljive metodologije tako, da študentkam in študentom dodelite nalogo, naj obstoječo študijo ali raziskavo prilagodijo tako, da bo zagotovila spolno občutljive podatke.

Korak 3: Kako doseči spolno občutljive izide?

KDO BO IMEL KORIST?

SPOLNO OBČUTLJIVI REZULTATI

RAZISKOVANJE

- Ali o podatkih poročate na spolno občutljiv način?
- Če so cilji vašega projekta priporočila ukrepov, ali ste o njih premislili iz zornega kota enakih možnosti žensk in moških?
- Preverite, ali vaša publikacija vključuje prikaze različnih spolov. Premislite, ali ti prikazi morebiti poustvarjajo stereotipne spolne vloge?

KURIKULUM

- Če pripravljate učbenik za določen predmet, vključite dimenzijo spola v glavno temo tako, da obogatite vsebino osnovnega predmeta s spolno občutljivimi študijami ter s publikacijami, ki so jih spisale avtorice.
- Na koncu semestra študentkam in študentom verjetno razdelite obrazce za ocenjevanje pedagoškega osebja. Takšni vprašalniki običajno zahtevajo oceno veščine prenosa znanja, torej kako dobro predavateljice in predavatelji pojasnjujejo teorije in pojme, kako predani so poučevanju, ali so dobri mentorji oz. mentorice itn. Premislite o možnosti postavitve vprašanja o tem, v kolikšni meri učni načrt predmeta upošteva različnost spolov in/ali v kolikšni meri pedagoško osebje pri poučevanju uporablja spolno občutljiv pristop.

SPOLNO OBČUTLJIVO IDENTIFICIRANJE OSEB, KI BODO UPORABLJALE / IMELE KORIST

... od raziskovalnega projekta

- Ali ste premislili, kako bi lahko ljudje različnih spolov uporabljali rezultate projekta na različne načine?
- Če izvajate medicinsko raziskavo, premislite o tem, na kakšen način bo izboljšala življenje tako ženskam kot moškim. Ali ste upoštevali vključitev transeksualnih preiskovank/preiskovancev?

Primer:

Znanstvenica s področja biološkega inženirstva je opazila, da so cilji raziskav o raku jajčnikov lahko izjemno spolno zaznamovani (*angl. gendered*). Na primer ukrepi za zdravljenje raka jajčnika pri ženskah so v precejšnji meri osredotočeni na odpravo raka, pri čemer se nezadostno osredotočajo na reprodukcijske funkcije ali na posledice, ki jih takšni ukrepi prinašajo prizadetim ženskam. Znanstvenica pojasnjuje, da je to maskuliniziran vzorec zdravljenja, saj se bolj ukvarja z boleznijo oziroma z rakom kot s celostnim zdravljenjem, ki na ustrezen način upošteva plodnost in kakovost življenja žensk, ki so zbolele za rakom.

(Intervju z znanstvenico iz testne ustanove s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike, Belgija)

- Če je izid vašega projekta nov ali izboljšan izdelek oziroma tehnologija, premislite o tem, na kakšen način ga bodo uporabljali moški in na kakšen način ženske ter kako bo to prispevalo h kakovosti življenja enih in drugih.
- Na kakšne načine je vaše raziskovanje povezano z neenakostjo spolov v družbi?

Primer:

Interdisciplinarni projekt, ki se osredotoča na ustvarjanje sistema za odzivno upravljanje z ribištvom (*Responsive Fisheries Management System – RFMS*), ima za cilj korenite spremembe pristopa k upravljanju z ribištvom tako, da odgovornost v ribištvu prenese iz centraliziranega upravljanja na same ribiče (povzetek poročila). Čeprav si je prizadeval za več

demokratičnosti v postopku sprejemanja odločitev, projekt zanemarija dejstvo, da so v ribištvu moški v precejšnji večini, medtem ko so ženske, ki svoje delo večinoma opravljajo v predelavi ulova na kopnem, zastopane v manjšem odstotku. Izid demokratične decentralizacije, ki ga prinaša sistem RFMS, naj bi več odgovornosti v upravljanju z lastnimi dejavnostmi prinesel ribičem, ne pa tudi ljudem, ki ribe obdelujejo na kopnem. Ker projekt v osrednje kategorije analize ni vključil spola, je kljub izjemno demokratični pristopu bolj ali manj zapostavil ženske kot ciljno skupino, kar se odraža tudi pri značilnem imenu projekta – ECOFISHMAN.

(Analiza skupnega projekta s področij naravoslovja in družboslovja, ki je bil izveden na Islandiji)

... od poučevanja

- Morda vaša Univerza zbira podatke o karierni poti nekdanjih študentk in študentov (npr. sektor/področje/vrsta zaposlitve, čas, ki je bil potreben za doseganje rednega dela, longitudinalne raziskave tri/pet/deset let po diplomu itn.). Morda takšne podatke zbirate prav za vaš oddelek ali katedro. Če je tako, premislite o tem, da bi podatke razčlenili glede na spol. Naredite analizo že zbranih podatkov glede na spol.
- Nekatere univerze objavljajo »kratke zgodbe« svojih diplomantov in diplomantk na svojih spletnih straneh. Če je tako, zberite in objavite zgodbe tako nekdanjih študentk kot nekdanjih študentov.

Primer:

Fakulteta za biologijo in medicino je organizirala karierni dan za biološke vede, ki je bil namenjen predvsem seznanitvi magistrskih in doktorskih študentov in študentk o različnih kariernih možnostih v znanosti ali na drugih področjih. Treba je poudariti uravnoteženo zastopanost spolov v občinstvu dogodka. Vloga plenarnega govornika na otvoritveni slovesnosti je pripadla moškemu (prav tako vloga predsedujočega). Svoj nastop je podkrepil s predstavitvijo v PowerPointu, kjer je na osmih slikah prikazal skupaj 18 moških in niti ene same ženske. Prav tako so bile v predstavitvi vse navedbe v obliki moškega spola. Ta dogodek je torej poslal sporočilo, da v poklicih na področju bioloških ved prevladujejo moški in da so ti poklici namenjeni moškim.

(Primer dogodka, ki ga je organizirala testna ustanova s področij naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike, Švica)

ODPOR

Težave z uvajanjem spola v raziskovanje in poučevanje na področjih naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike (STEM) nastopijo že na samem začetku zaradi pomanjkanja besednjaka: sodelavec v projektu, ki dela pri tovrstni testni ustanovi v Belgiji je omenil, da »spola preprosto ni v delovnem besednjaku področij STEM«.

Med naravoslovci in naravoslovkami obstaja tendenca k zadržanosti do vprašanja integracije načela enakosti spolov. Ko so na primer sodelavke in sodelavci pri projektne partnerju na Islandiji zbirali podatke o kurikulumu Oddelka za fizikalne vede, so predavatelji s tega oddelka menili, »da ni razloga, da bi [svoje predmetnike] pošiljali na ocenjevanje v druge države« in sklenili, da teh informacij ne bodo delili s sodelavci in sodelavkami v projektu GARCIA, ki so družboslovci. Navajamo še primer izkušenj slovenskega projektnega partnerja: 32 predavateljic in predavateljev z oddelka pri testni ustanovi s področij STEM je bilo povabljenih, naj odgovorijo na preprosto spletno anketo (tri vprašanja z odgovori »da« ali »ne«) o prisotnosti vsebin, povezanih s spolom v njihovih predmetih. Odgovorilo jih je le 15, kar je manj kot polovica povabljenih. To bi lahko pomenilo, da med znanstveniki s področja naravoslovja obstaja prikrito nezaupanje do vprašanj, povezanih s spolom.

Naša predpostavka ni, da bi moral biti spol del *prav vsakega* znanstvenega dela. Vendar pa bi bilo treba dimenzijo spola v raziskovanju in poučevanju vsekakor upoštevati, kadar koli je to primerno.

Opomba:

»Nihče ne more pričakovati, da je spol možno vključiti v elektromagnetni spekter.«

(navedek iz poročila z Islandije)

V tej analizi torej ločujemo med primeri, v katerih spol *ni prisoten*, in primeri, v katerih je spol *izključen*. To, da spol ni značilen, pomeni, da v zadevni tematiki posameznega projekta ali predmeta ni očitne komponente spola oziroma, da predavatelju ali predavateljici ni mogoče očitati neupoštevanja spola, saj med spolom in zadevno vsebino ni očitne povezave, ali pa ta preprosto ne obstaja.

O izključitvi spola pa govorimo, kadar gre za ali podzavestno izbiro (ali izbiro iz navade) določenega učitelja/učiteljice ali raziskovalca/raziskovalke, da spol izključi kot predmet analize v tematskem kontekstu, v katerem je spol očitno pomemben.

The background consists of a repeating pattern of horizontal, wavy stripes. The stripes alternate between a vibrant orange color and a solid black color. The waves are smooth and flow across the entire page.

KONTROLNI SEZNAM

Za uporabo spolno občutljivega pristopa

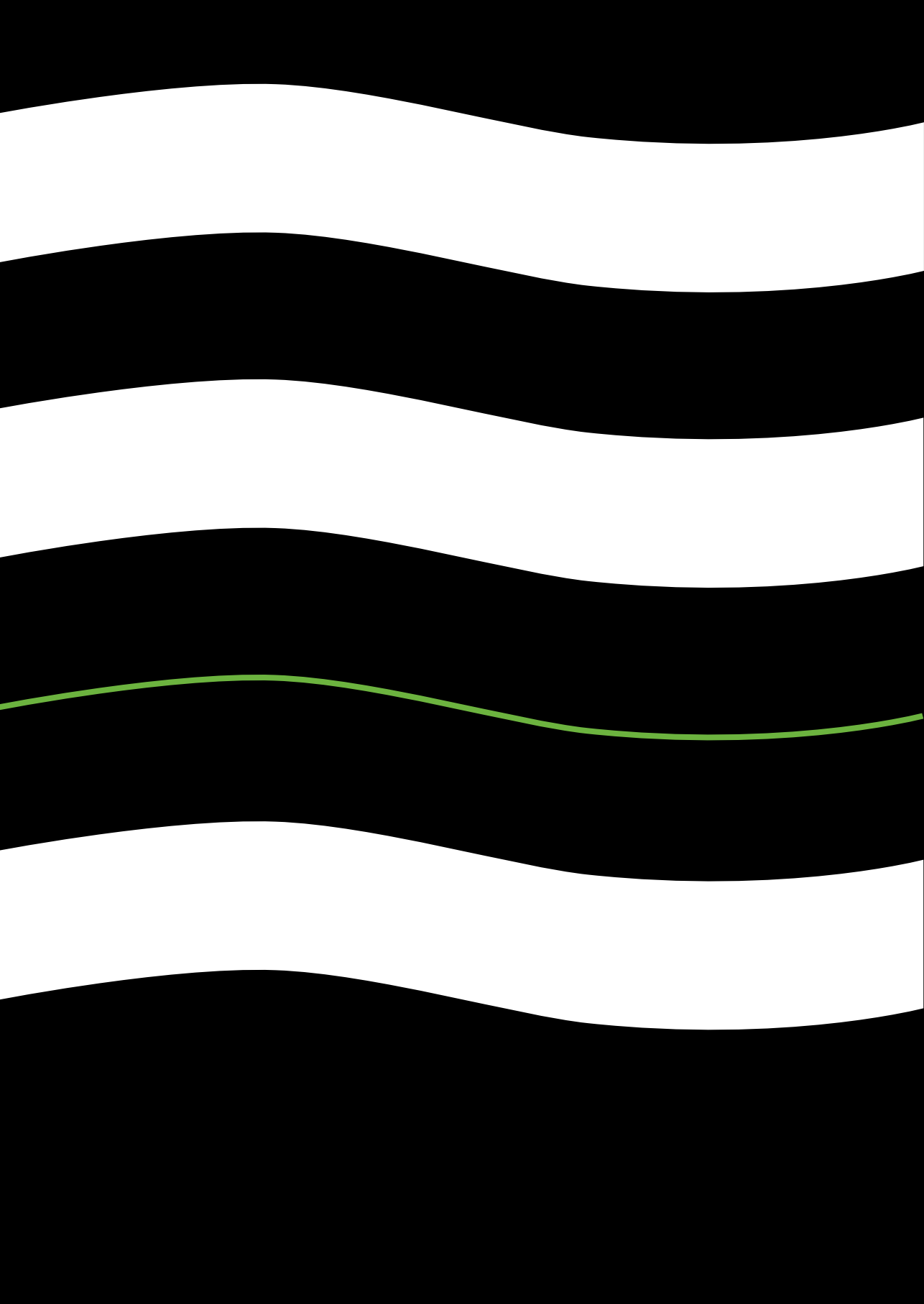
v RAZISKOVANJU:

- Ali ste premislili o možnosti, da bi povečali raznolikost vaše raziskovalne skupine?
- Kako v vaši skupini preprečujete vzpostavitev spolno zaznamovanih hierarhičnih odnosov?
- Ali preprečujete segregacijo spolov v vaši skupini?
- Ali so delovni pogoji na projektu oblikovani tako, da enako ustrezajo ženskam in moškim?
- Ali ste pri oblikovanju raziskovalnega vprašanja mislili tako na moške kot na ženske?
- Ali ste preverili, če so ženske in moški s problemom, ki ga želite obravnavati, povezani na različne načine?
- Ali ste med pregledom literature za vašo raziskavo poiskali spolno občutljive študije?
- Ali ste preverili, če morda projicirate stereotipne spolne vloge?
- Ali vaš raziskovalni vzorec zajema tako moške kot ženske (osebke)?
- Ali vaša metodologija obravnava vprašanja, ki so pomembna tako za ženske kot za moške?
- Ali je jezik, ki ga uporabljate, spolno občutljiv?
- Ali podatke razčlenjujete glede na spol?
- Ali imate v vzorcu enako število obeh spolov?
- Ali o podatkih poročate na spolno občutljiv način?
- Ali ste preverili, kako bodo ljudje različnih spolov lahko uporabljali rezultate projekta na različne načine?
- Ali bodo rezultati projekta prispevali h kakovosti življenja tako moških kot žensk?
- Ali je vaše raziskovanje v povezavi z neenakostjo spolov v družbi?

Za uporabo spolno občutljivega pristopa

v POUČEVANJU:

- Ali ste na gostujoče predavanje v okviru vašega predmeta povabili enako število znanstvenic in znanstvenikov?
- Ali ste povabili gostujočega predavatelja oziroma gostujočo predavateljico, ki uživa ugled zaradi uporabe spolno občutljivega pristopa?
- Ali k poslušanju vašega predmeta spodbujate tako študente kot študentke?
- Ali spodbujate študentke in študente k delu v spolno mešanih skupinah?
- Ali pripravljate vaše študentke in študente, da bodo nekoč znali uporabljati spolno občutljivi pristop?
- Ali ste v učno gradivo za vaš predmet vključili publikacije, ki uporabljajo spolno občutljiv pristop?
- Ali ste namenili vsaj eno učno uro obravnavanju dimenzije spola v okviru osnovne teme predmeta, ki ga poučujete?
- Ali prispevate k večjemu zavedanju študentk in študentov o spolnih stereotipih na področju, ki ga poučujete?
- Ali študentke in študente ozaveščate glede neenakosti spolov, s katero se bodo nekega dne soočili kot strokovnjaki in strokovnjakinje?
- Ali študente in študentke poučujete o spolno občutljivi metodologiji?
- Ali med poučevanjem in sestavljanjem gradiva za predmet uporabljate spolno občutljiv jezik in spolno občutljiva vizualna gradiva?
- Ali učbenik za vaš predmet vsebuje dimenzijo spola v okviru teme predmeta?

Priloga 1:

Obstoječi priročniki⁹

- **Ženske v znanosti, ženske za znanost: znanstvene perspektive žensk v Sloveniji in dejavniki sprememb**
(Založba FDV in Komisija za ženske v znanosti pri Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport RS, 2013)
Temu znanstvenemu zborniku sta priložena tudi »Manifest« Komisije za ženske v znanosti in Glosar pogostih izrazov s področja enakosti spolov in feministične teorije.
- **Zapravljeni talenti: izza domačih štirih sten pred javnost. Ženske in znanost v državah Enwise**
Poročilo strokovne skupine Enwise Evropski komisiji o znanstvenicah v državah srednje in vzhodne Evrope ter v baltskih državah, vsebuje tudi priporočila organizacijam, ki izobražujejo, financirajo in zaposlujejo znanstveno osebje za pospeševanje enakosti med spoloma.
(Evropska komisija, 2003)
- **Toolkit Gender in EU-funded Research**
(Evropska komisija, 2011)
Ta priročnik se osredotoča na uvajanje spolno občutljivega pristopa v raziskave znotraj projektov, ki se financirajo s sredstvi EU. Priročnik ponuja priporočila za naslednja disciplinarna področja: zdravstvo; prehrana, kmetijstvo in biotehnologija; nanoznanost, materiali in nove proizvodne tehnologije; energetika; okolje; promet; družbeno-ekonomske vede in humanistika.
- **Gender Equality Policies in Public Research**
(Evropska komisija, 2014)
- **Structural Change in Research Institutions: Enhancing Excellence, Gender Equality and Efficiency in Research and Innovation**
(Evropska komisija, 2012)
- **Doseganje ravnovesja med spoloma na vrhu znanstvenega raziskovanja: smernice in orodja za institucionalne spremembe**
(projekt GENIS LAB, 2014)

⁹ V PDF izdaji tega priročnika naslovi drugih priročnikov vsebujejo povezave na spletne strani, na katerih se dokumenti nahajajo.

- **Praktična priporočila raziskovalnim organizacijam za izvajanje sprememb, ki vodijo v enakost med spoloma v znanosti in tehnologiji**
(projekt GENDERA, 2010)
- **Gender & Qualitative Interpretation of Data**
(Švicarska agencija za razvoj in sodelovanje, 2006)
Za področja: revščina, zaposlovanje, politična participacija in moč pri odločanju, zdravje in blaginja, izobraževanje.
- **Tool Kit on Gender Equality Results and Indicators**
(Azijska razvojna banka, 2013)
- **Napotki za spolno občutljivo rabo jezika in praktični primeri dekonstrukcije nekaterih androcentričnih slovničnih pravil**
(Renata Šribar za Ženski lobi Slovenije, 2014)
- **Gender Analysis Toolkit**
(Vlada Queenslanda)
Nanaša se na analizo politik.
- **Gender Toolkit for International Finance-Watchers**
(Gender Action, 2009)
- **Portraying Politics: A Toolkit on Gender and Television**
(projekt Portraying Politics, 2006)
Ta priročnik, ki je namenjen predvsem novinarjem in novinarkam ter urednicam in urednikom, je lahko koristen za raziskovalno in pedagoško osebje na področju medijskih študij.
- **Gender-sensitive perspective of the role of the media in violent conflict**
(projekt INFOCORE, 2014)
- **Gender Mainstreaming in Health: A Practical Guide**
(Panameriška zdravstvena organizacija)
- **A to Z Guide: Sex and Gender Influences on Health**
(Nacionalni inštitut za zdravje, ZDA)
- **Manual to Evaluate Quality of Care From a Gender Perspective**
(Mednarodna federacija za načrtovanje družine, 2000)
- **Better Practices in Gender Sensitivity: Tool for Family Planning / Reproductive Health Curricula**
(IntraHealth International/PRIME II, 2003)
- **A Manual Integrating Gender into Reproductive Health and HIV Programs: From Commitment to Action**
(USAID, 2009)
- **Putting Women First: Ethical and Safety Recommendations for Research on Domestic Violence Against Women**
(Svetovna zdravstvena organizacija, 2001)

- **Researching Violence Against Women: A Practical Guide for Researchers and Activists**
(Svetovna zdravstvena organizacija in program PATH – Program for Appropriate Technology in Health, 2005)
- **Vrata niso baš odprta (treba da jih gurneš, pa da se otvaraju): perspektive v reševanju kompleksnih neenakosti**
(Mirovni inštitut, 2011)
Knjižica, ki pojasnjuje intersekcionalni pristop pri obravnavanju kompleksnih neenakosti v družbi, s posebnim poudarkom na razumevanju položaja migrantk, starejših žensk in Rominj v perspektivi trga dela, družinskega življenja in skrbstvenega dela.
- **Gender in Agriculture Sourcebook**
(Svetovna banka, 2009)
Zelo izčrpen vir, ki zajema naslednja področja: prehranska varnost, vodenje financ, zemljiška politika in uprava, kmetijski trgi, upravljanje voda, inovacije in izobraževanje, trg dela v kmetijstvu, podeželska infrastruktura, upravljanje virov, poljedelstvo, ribištvo, živinoreja, gozdarstvo.
- **Gender and Inclusion Toolbox: Participatory Research in Climate Change and Agriculture**
(CGIAR Research Program on Climate Change, Agriculture and Food Security, CARE International and the World Agroforestry Centre, 2014)
- **Integrating Gender into Forestry Research**
(Center za mednarodno raziskovanje gozdarstva, 2012)
- **Guidelines for Gender Mainstreaming in Science and Technology**
(UNESCO, 2004)
- **Gender Indicators in Science, Engineering and Technology: An Information Toolkit**
(UNESCO, 2007)

Priloga 2: Poročila o prisotnosti dimenzije spola v raziskovanju in poučevanju na testnih ustanovah projekta GARCIA

Zbrana poročila lahko preberete v 7. delovnem poročilu projekta Garcia na spletnem naslovu:

http://garciaproject.eu/wp-content/uploads/2015/12/GARCIA_working_paper_7.pdf.

BELEŽKE

A series of horizontal dotted lines for writing, spanning the width of the page.

Knjiga je prosto dostopna tudi v elektronski obliki (pdf),
ISBN 978-961-254-910-7, COBISS.SI ID= 284814848:
<http://zalozba.zrc-sazu.si/p/1341>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

342.726-055.1/.2
001.891:342.7
37.014:342.7

MIHAJLOVIČ Trbovc, Jovana

Priročnik za uvajanje spolno občutljivega
pristopa v raziskovanje in poučevanje / Jovana
Mihajlovič Trbovc in Ana Hofman ; [prevod Slobodan
Vinulovič]. - 1. naklada, 1. natis. - Ljubljana : Založba ZRC,
ZRC SAZU, 2016

ISBN 978-961-254-909-1
<https://doi.org/10.3986/9789612549107>
1. Hofman, Ana
284814592

PRIROČNIK ZA UVAJANJE SPOLNO OBČUTLJIVEGA PRISTOPA V RAZISKOVANJE IN POUČEVANJE

Avtorici

Jovana Mihajlović Trbovc in Ana Hofman

Prevod

Slobodan Vinulović

Jezikovni pregled

Tadej Turnšek

Recenzentki

Milica Antić Gaber in Urša Opara

Celotna grafična podoba

Teresa Burzigotti • formicablu • www.formicablu.it

Oblikovanje in prelom

Katarina Popović • www.katarinapopovic.info

Izdajatelj

Inštitut za kulturne in spominske študije

Založnik

Založba ZRC, ZRC SAZU

Za založbo

Oto Luthar

Glavni urednik

Aleš Pogačnik

Tisk

Collegium Graphicum d.o.o.

Naklada 500 izvodov

Prva izdaja, prvi natis / Prva e-izdaja

© 2016, Založba ZRC, ZRC SAZU

Vse pravice pridržane. Noben del te izdaje ne sme biti reproduciran, shranjen ali prepisan v kateri koli obliki oz. na kateri koli način, bodisi elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali kako drugače, brez predhodnega pisnega dovoljenja lastnikov avtorskih pravic.

Projekt GARCIA financira 7. Okvirni program EU znotraj topike SiS.2013.2.1.1-1 »Podpora spremembam v organizaciji raziskovalnih ustanov z namenom spodbujanja enakosti spolov«. Sporazum o dodelitvi sredstev št. 611737 • Koordinator projekta: Univerza v Trentu • Spletna stran: www.garciaproject.eu

**UNIVERSITY
OF TRENTO - Italy**
**Department of Sociology
and Social Research**

UCL
Université
catholique
de Louvain

Radboud University

UNIVERSITY OF ICELAND

Unil

UNIL | Université de Lausanne

**JOANNEUM
RESEARCH**
POLICIES